

MARIUSZ BOŁOZ

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Nowym Sączu

STAN I PERSPEKTYWA ROZWOJU POŚREDNICTWA FINANSOWEGO W WOJ. MAŁOPOLSKIM

Abstract: Status and Perspective of Growth of Financial Intermediation in Malopolskie Voivodship. The purpose of the paper is to draw attention to the financial intermediation as an important factor of the growth of small and medium-sized enterprises. In the empirical part of this paper, status and structure of the financial intermediation institutions is analyzed for the Małopolskie Voivodship.

Wstęp

Obecny rozwój gospodarczy Polski oraz poszczególnych regionów w decydującym stopniu dokonuje się dzięki wsparciu finansowemu w ramach funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Dobiegający końca okres programowania 2007-2013 zapewnił dopływ środków finansowych, głównie w postaci finansowania bezzwrotnego (dotacje bezpośrednie stanowią ok. 98% ogólnego wsparcia finansowego dla Polski) na niespotykanym dotąd poziomie (80 mld euro). Taki mechanizm powoduje łatwy dostęp przedsiębiorstw do zewnętrznych środków finansowych, jednak może okazać się mało efektywny¹. Prawdopodobnie kolejna perspektywa finansowa 2014-2020 odwróci ten mechanizm finansowania projektów, umożliwiając uzyskanie pomocy przede wszystkim w formie zwrotnej (kredyty i pożyczki na preferencyjnych warunkach)². Taki stan rzeczy będzie powodował wzrost znaczenia pośrednictwa finansowego (głównie funduszy pożyczkowych i poręczeniowych oraz banków spółdzielczych) we wspieraniu rozwoju przedsiębiorstw.

Opracowanie jest próbą zwrócenia uwagi na rosnące znaczenie pośrednictwa finansowego w finansowaniu inwestycji przedsiębiorstw ze środków Unii Europejskiej w kontekście przyszłej perspektywy finansowej 2014-2020. W części empirycz-

¹ *Mechanizmy inżynierii...* (2010), s. 14.

² Niklewicz (2010).

nej zaprezentowano także poziom i strukturę pośrednictwa finansowego w woj. małopolskim.

1. Charakterystyka i zakres działalności wybranych podmiotów pośrednictwa finansowego

Pośrednicy na rynku finansowym to zarówno spółki prawa handlowego (banki komercyjne), spółki cywilne, spółdzielnie (banki spółdzielcze), stowarzyszenia, jak też osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Niemniej jednak z punktu widzenia szczególnej roli we wspieraniu rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw można wyróżnić trzy podstawowe typy pośredników, tj.:

- fundusze pożyczkowe,
- fundusze poręczeń,
- banki spółdzielcze.

Od momentu przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, tj. od 2004 r. nastąpił wyraźny wzrost aktywności, zarówno funduszy pożyczkowych, poręczeniowych, jak też banków spółdzielczych. Było to naturalną konsekwencją większego, niż dotychczas, zapotrzebowania na środki finansowe, w wyniku realizacji dużej liczby projektów inwestycyjnych przez przedsiębiorstwa oraz podmioty sektora publicznego (głównie podmioty samorządowe). Fundusze pożyczkowe zwiększyły wartość udzielonych pożyczek z 1371,1 mln zł na koniec 2004 r. do 3009,3 mln zł do połowy 2009 r. (wzrost o 219%)³. Liczba poręczeń udzielonych przez fundusze poręczeniowe wzrosła z 2212 na koniec 2004 r. do 6568 na koniec 2009 r. (o 279%)⁴. Podobnie dynamicznie zwiększały się aktywa banków spółdzielczych z wartości 28,7 mld zł na koniec 2004 r. do 66,7 mld zł, według stanu na wrzesień 2010 r. (wzrost o 232%)⁵.

1.1 Fundusze pożyczkowe

System funduszy pożyczkowych w Polsce jest relatywnie młody, jednak jak wynika z powyższych danych, towarzyszy mu bardzo dynamiczny rozwój. W połowie 2009 r. w Polsce funkcjonowało 70 funduszy pożyczkowych zarządzanych przez 64 instytucje⁶. Głównym zadaniem funduszy pożyczkowych jest wspieranie rozwoju mikro, małych i średnich przedsiębiorstw, w tym udzielanie wsparcia tym, które nie posiadają własnej historii kredytowej, przez co mają trudności z otrzymaniem kredytu od banków.

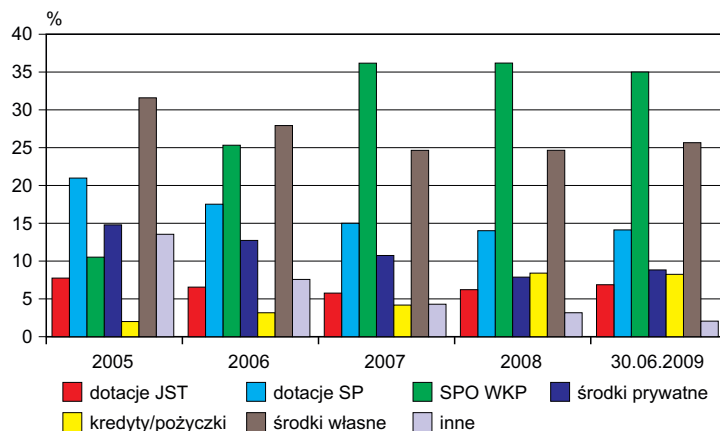
Źródła pochodzenia kapitału pożyczkowego funduszy pożyczkowych są zróżnicowane, niemniej jednak największy udział w latach 2005-2008 stanowiły

³ *Fundusze Pożyczkowe...* (2009).

⁴ *Raport o stanie funduszy...* (2010).

⁵ Dane NBP i UKNF.

⁶ *Fundusze Pożyczkowe...* (2009), s. 7.

Ryc. 1. Struktura kapitału pożyczkowego funduszy pożyczkowych według źródeł pochodzenia
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Fundusze Pożyczkowe...* (2009).

środki pochodzące z *Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPOWKP)* (najwyższy udział tych środków wynosił 36,1% w 2008 r.). Drugim co do wielkości źródłem były środki własne funduszy pochodzące od instytucji prowadzących fundusze lub/i działalności pożyczkowej samych funduszy (25,6% w I poł. 2009 r.). W dalszej kolejności znajdowały się dotacje z budżetu państwa (14% w 2009 r.), środki prywatne i/lub środki zagraniczne (8,7% w I poł. 2009 r.) oraz kredyty i pożyczki (8,1% w I poł. 2009 r.). Szczegółowe dane dotyczące struktury źródeł kapitału pożyczkowego funduszy pożyczkowych prezentuje ryc. 1.

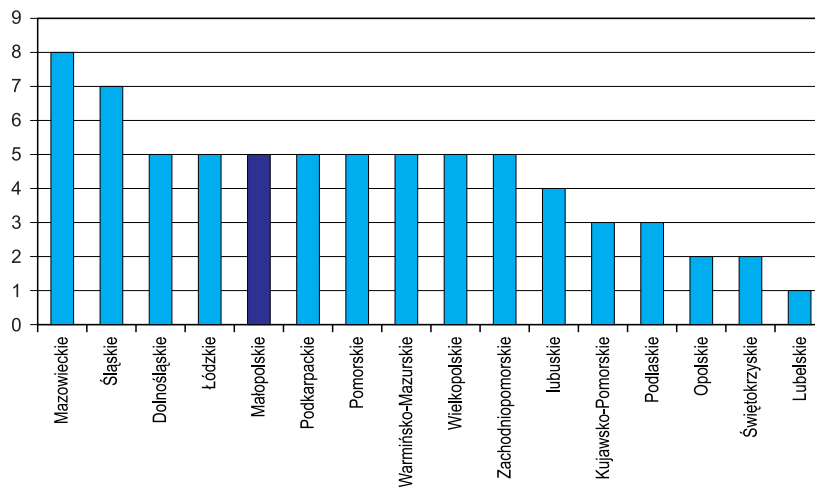
Liczba instytucji prowadzących fundusze pożyczkowe charakteryzuje się względnie dużym zróżnicowaniem ze względu na wielkość posiadanego kapitału. Zdecydowanie największą grupę stanowią instytucje o kapitale poniżej 3 mln zł (18

Tabela 1

Instytucje prowadzące fundusze pożyczkowe według wielkości kapitału pożyczkowego

Kapitał pożyczkowy	Liczba instytucji prowadzących fundusze pożyczkowe					Struktura (w %)				
	2005	2006	2007	2008	I poł. 2009	2005	2006	2007	2008	I poł. 2009
Ogółem	75	70	67	65	64	100,00	100,00	100,00	100,00	100,00
Mniej niż 3 mln zł	36	27	22	20	18	48,0	38,6	32,8	30,8	28,1
3 – 10 mln zł	24	24	20	18	18	33,3	34,3	29,9	27,7	28,1
10 – 20 mln zł	9	13	16	13	14	12,0	18,6	23,9	20,0	21,9
20 – 40 mln zł	2	2	5	10	10	2,7	2,9	7,5	15,4	15,6
40 mln zł i więcej	3	4	4	4	4	4,0	5,7	6,0	6,2	6,3

Źródło: *Fundusze Pożyczkowe w Polsce...* (2009), s. 16.

Ryc. 2. Ranking województw według liczby funduszy pożyczkowych w 2009 r. (w liczbach bezwzględnych)

Źródło: *Fundusze Pożyczkowe...* (2009), s. 21.

w 2009 r.). Z kolei fundusze o kapitale przekraczającym 40 mln zł wystąpiły tylko w 4 instytucjach. Szczegółową strukturę instytucji prowadzących fundusze pożyczkowe ze względu na poziom posiadanego kapitału prezentuje tab. 1.

Ze względu na przedmiot działalności funduszy przeciętna wartość udzielanych pożyczek kształtowała się na relatywnie niskim poziomie. Wartość ta dodatkowo różniła się w zależności od tego, czy w analizie brane były pod uwagę pożyczki w ramach Funduszu Mikro, czy też nie. Przeciętna wartość pożyczek ogółem na 30.06.2009 r. wynosiła 16,6 tys. zł, z kolei bez Funduszu Mikro przeciętna wartość pożyczki kształtowała się na poziomie 36,3 tys. zł.⁷

Analizując liczbę funduszy pożyczkowych w poszczególnych województwach dostrzegamy duże jej zróżnicowanie. Największa liczba funduszy pożyczkowych zlokalizowana jest na obszarach województw: mazowieckiego (8) i dolnośląskiego (7). Z kolei najmniej było ich w woj. lubelskim (1), świętokrzyskim (2) i opolskim (2). W woj. małopolskim na 30.06.2009 r. działało 5 funduszy pożyczkowych. Szczegółowy rozkład funduszy pożyczkowych na poszczególne województwa prezentuje ryc. 2.

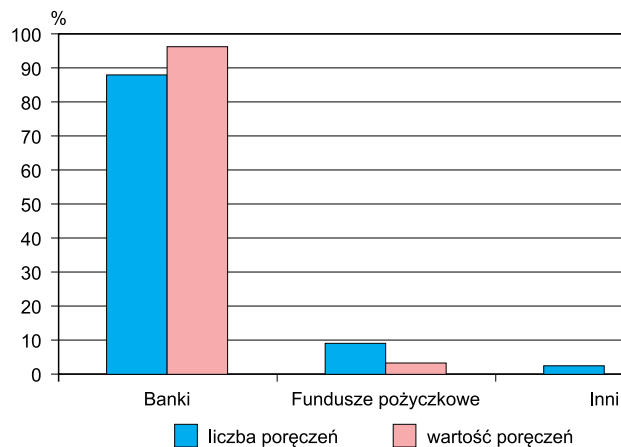
1.2. Fundusze poręczeniowe

Kolejnym istotnym podmiotem pośrednictwa finansowego są fundusze poręczeniowe. Istotą ich działalności jest udzielanie wsparcia przedsiębiorstwom, które mają zdolność kredytową, lecz nie mają odpowiednich zabezpieczeń zobowiązań. Ostateczna liczba funduszy poręczeniowych jest trudna do oszacowania, bowiem

⁷ *Ibidem*, s. 20.

działalność tych podmiotów nie podlega dodatkowej rejestracji, czy też koncesjonowaniu. Niemniej jednak Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeniowych (KSFP) odnotowało na koniec 2009 r. funkcjonowanie 45 funduszy na terenie całego kraju⁸.

Ostatnie lata były trudnym okresem dla funduszy poręczeniowych, ze względu na kryzys finansowy 2007-2009. Pogarszająca się jakość portfeli kredytowych banków komercyjnych i spółdzielczych, spowodowała także konieczność wypłat poręczeń. Na koniec 2009 r. ich liczba wyniosła 120, na łączną kwotę 10,4 mln zł, co stanowiło istotny wzrost w stosunku do 2008 r. (69 poręczeń na kwotę 4,9 mln zł)⁹. Mimo tej sytuacji kapitał zgromadzony przez fundusze poręczeniowe na koniec 2009 r. wyniósł ok. 701 mln zł, co stanowiło wzrost o 95 mln zł w stosunku do roku poprzedniego. Źródłem tego przyrostu (podobnie jak w przypadku funduszy poręczeniowych) był *SPO WKP*. Brak jeszcze danych za 2010 r., jednak można zakładać, że w wyniku znacznego dokapitalizowania w ramach regionalnych programów operacyjnych (RPO) ten wzrost kapitału będzie znów wyraźny¹⁰. Średnia wielkość kapitału przypadająca na jeden fundusz wynosiła 15,6 mln zł, co stanowiło relatywnie duży wzrost względem roku poprzedniego (12,1 mln zł). Wśród grupy wszystkich funduszy wielkość kapitału była znacznie zróżnicowana, co sprawia, że średnia wartość kapitału nie oddaje w pełni rzeczywistej sytuacji, dlatego autorzy raportu dotyczącego funduszy poręczeniowych obliczyli medianę, która ukształtowała się na poziomie ok. 9,56 mln zł¹¹.

Ryc. 3. Struktura poręczeń ze względu na potencjalnych beneficjentów w 2009 r.

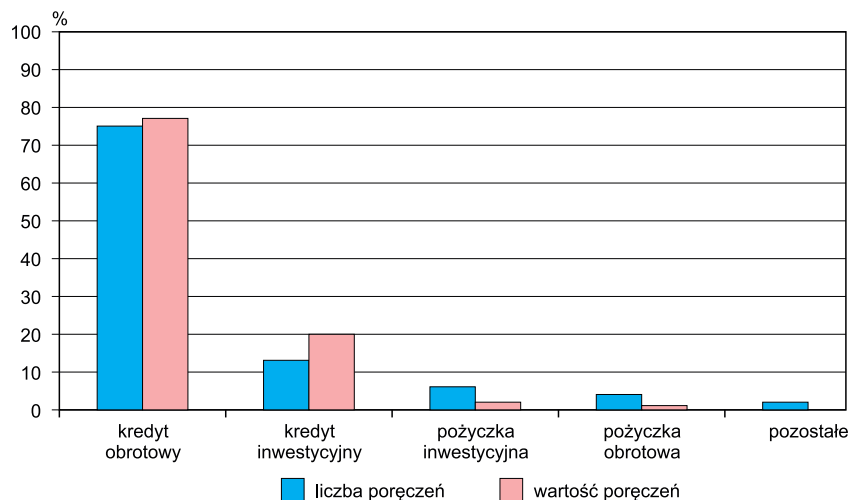
Źródło: Opracowanie własne na podstawie: *Raport o stanie funduszy...* (2010) (ryc. 3-5).

⁸ Liczba funduszy, które pozytywnie odpowiedziały na prośbę przesłania ankiety sprawozdawczej do KSFP.

⁹ *Raport o stanie funduszy...*(2010), s. 1.,

¹⁰ *Ibidem*, s. 3.

¹¹ Połowa funduszy dysponowała kapitałem większym niż 9,56 mln zł, a połowa kapitałem mniejszym.

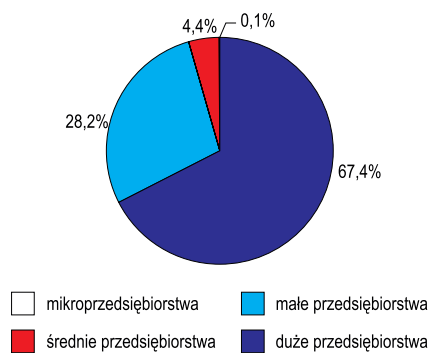

Ryc. 4. Struktura poręczeń ze względu na rodzaj zobowiązania w 2009 r.

Liczba udzielonych poręczeń ukształtowała się na poziomie 6568 o łącznej wartości 793 428 tys. zł. Średnia wartość przypadająca na fundusz to 146 sztuk o wartości 17 631 tys. zł¹². Fundusze poręczeniowe w 2009 r. udzieliły poręczeń, których beneficjentami były głównie banki (88,78% liczby poręczeń i 96,34% wartości poręczeń). Mniejszą grupę beneficjentów stanowiły fundusze pożyczkowe (8,99% liczby poręczeń i 3,33 wartości poręczeń) (por. ryc. 3).

Z punktu widzenia poręczanego zobowiązania największy udział stanowiły kredyty obrotowe (75% liczby i 77% wartości poręczeń). W dalszej kolejności znajdowały się kredyt inwestycyjny (odpowiednio: 13% i 20%) i pożyczka inwestycyjna (6% i 2%) (zob. ryc. 4).

Fundusze poręczeniowe, (podobnie jak pożyczkowe) mają na celu wspieranie głównie mikro- i małych przedsiębiorstw. Ta misja funduszy poręczeniowych znajduje także odzwierciedlenie w strukturze udzielonych poręczeń ze względu na wielkość poręczonego przedsiębiorstwa. Mikroprzedsiębiorstwa stanowiły aż 67,4% wśród poręczonych przedsiębiorstw. Drugi co do wielkości udział miały przedsiębiorstwa małe (28,2%), a średnie przedsiębiorstwa (4,4%) – (zob. ryc. 5).

Ryc. 5. Struktura poręczeń ze względu na wielkość przedsiębiorstw w 2009 r.

¹² Raport o stanie funduszy... (2010), s. 6.

1.3. Banki spółdzielcze

Kolejną ważną grupą pośredników finansowych są banki spółdzielcze. Z punktu widzenia rozwoju regionalnego banki te odgrywają szczególną rolę, gdyż docierają do mikro- i małych przedsiębiorców zlokalizowanych na obszarach, gdzie często jest nieopłacalna działalność banków komercyjnych, ze względu na małą liczbę ludności czy brak odpowiedniej infrastruktury. Według danych UKNF na koniec 2010 r. w Polsce działało 576 banków spółdzielczych, które posiadały 3864 placówek.

Banki spółdzielcze charakteryzują się relatywnie dobrą sytuacją na tle banków komercyjnych w kilku aspektach. Przede wszystkim banki spółdzielcze mają znacznie mniejszy udział kredytów zagrożonych w całości portfela kredytowego (4,8% w stosunku do 7,8% dla całego sektora bankowego w 2010 r.). W przypadku kredytów udzielonych przedsiębiorcom, udział tych kredytów zagrożonych wynosi 9,2% dla banków spółdzielczych oraz 12,4% dla całego sektora¹³.

Z punktu widzenia możliwości finansowania rozwoju przedsiębiorstw ważnym czynnikiem jest współczynnik adekwatności kapitałowej określający możliwości zwiększania akcji kredytowej banków spółdzielczych. Współczynnik adekwatności kapitałowej dla banków spółdzielczych na koniec 2010 r. wyniósł 13,6%¹⁴.

2. Pośrednictwo finansowe na obszarze woj. małopolskiego – analiza empiryczna

Analiza obejmowała podmioty gospodarcze działające w branży pośrednictwa finansowego¹⁵ na terenie woj. małopolskiego na koniec 2010 r. Dane pochodzą z opracowań GUS oraz Urzędu Statystycznego w Krakowie.

Na koniec 2010 r. na terenie woj. małopolskiego działało 10 185 podmiotów z branży pośrednictwa finansowego, a ich liczba stale zwiększała się od 2004 do 2010 r. Największy wzrost ich liczby nastąpił w okresie 2006-2008 (o 683 podmioty), z kolei w latach 2008-2009 przyrost ten był najniższy (o 5 podmiotów) (por. ryc. 6).

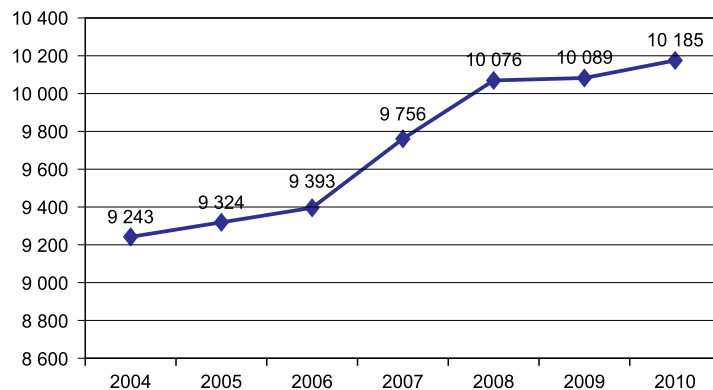
W Polsce liczba podmiotów pośrednictwa finansowego wynosiła 131 213 na koniec 2010 r. W okresie 2004-2010 najwyższą liczbę zaobserwowano w 2008 r. (134 741 podmiotów), ale w 2009 nastąpił gwałtowny spadek tej liczby, do 130 622. Udział podmiotów pośrednictwa finansowego w woj. małopolskim w ogólnej liczbie wynosił 7,4% w okresie 2004-2010, a w 2010 r. doszedł do 7,8% (por. ryc. 7).

Korzystne wnioski dla woj. małopolskiego dostarcza też analiza dynamiki zmian liczby podmiotów pośrednictwa finansowego w województwie w porównaniu

¹³ Dane UKNF.

¹⁴ *Ibidem*.

¹⁵ Przedsiębiorstwa sklasyfikowane w sekcji „J” do 2007 r. i w sekcji „K” po 2007 r. według Polskiej Klasyfikacji Działalności.

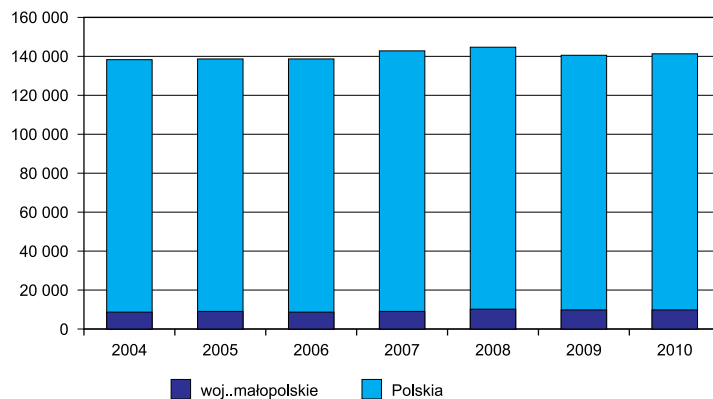

Ryc. 6. Podmioty pośrednictwa finansowego w woj. małopolskim w latach 2004-2010

Źródło: Dane US w Krakowie.

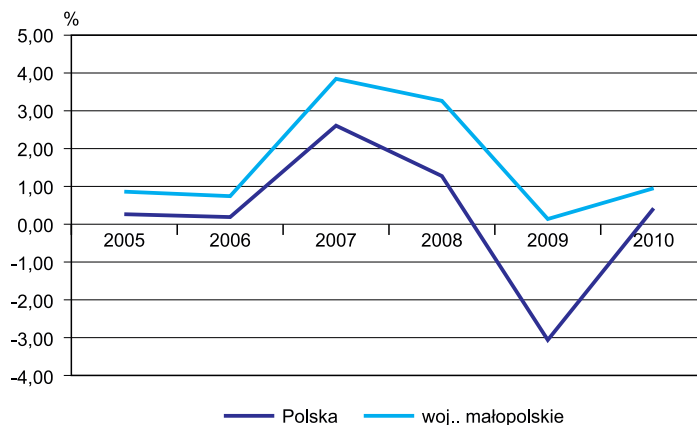
z całą Polską. W woj. małopolskim liczba ta rosła w całym okresie 2004-2010 (średnio o 1,64%), podczas gdy w skali całego kraju w okresie 2008-2009 spadła (-3,6%). Lata 2006-2007 były okresem najwyższej dynamiki wzrostu podmiotów pośrednictwa finansowego, zarówno w całym kraju, jak i w omawianym województwie (wzrost wyniósł 3,86% w województwie i 2,63% w całym kraju). Miało to prawdopodobnie związek z *boomem* na rynku kredytowym, który jednak w 2007 r. przerodził się w kryzys, co ujawniło się w spadku dynamiki wzrostu liczby pośredników na rynku finansowym w tym okresie (3,28% w województwie i 1,29% w całym kraju) (por. ryc. 8).

Struktura podmiotów pośrednictwa finansowego na terenie woj. małopolskiego pod względem prawnej formy prowadzenia działalności jest zróżnicowana. Wyróżnia się spółki handlowe oraz cywilne, spółdzielnie, fundacje i stowarzyszenia oraz osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Na koniec 2010 r. zdecydowaną

Ryc. 7. Podmioty pośrednictwa finansowego w latach 2004-2010 w Polsce i w woj. małopolskim

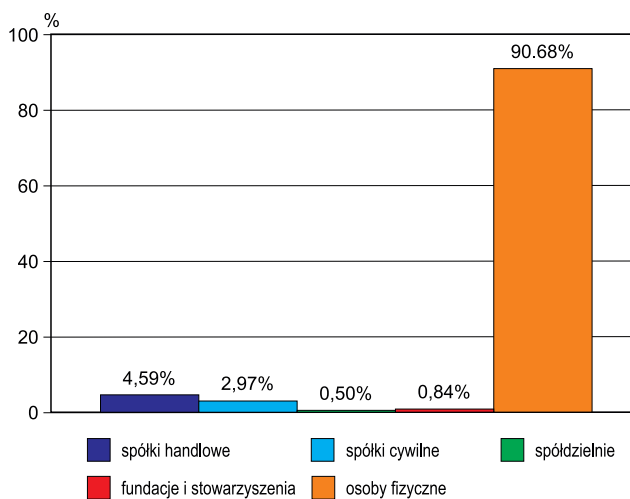
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS i US w Krakowie (ryc. 7-10).

Ryc. 8. Dynamika zmian w liczbie podmiotów pośrednictwa finansowego

większość pośredników finansowych stanowiły osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (90,68%), kolejną choć już mniejszą grupą były spółki handlowe (4,59%), spółki cywilne (2,97%). Spółdzielnie stanowiły zaledwie 0,5%, natomiast stowarzyszenia i fundacje 0,84% (por. ryc. 9).

Charakterystyka podmiotów pośrednictwa finansowego w woj. małopolskim ze względu na liczbę osób zatrudnionych wskazuje na zdecydowaną dominację podmiotów małych zatrudniających od 0 do 9 osób (9977 podmiotów). Podmiotów z liczbą zatrudnionych od 10-49 było 86, a w kolejnym przedziale zatrudnienia (50-249) znalazło się 18 podmiotów. Tylko dwa podmioty zatrudniały w przedziale od 250 do 999 osób, a jeden ponad 1000 osób (por. tab. 2).

Ryc. 9. Podmioty pośrednictwa finansowego w woj. małopolskim według formy prawnej prowadzenia działalności w 2010 r.

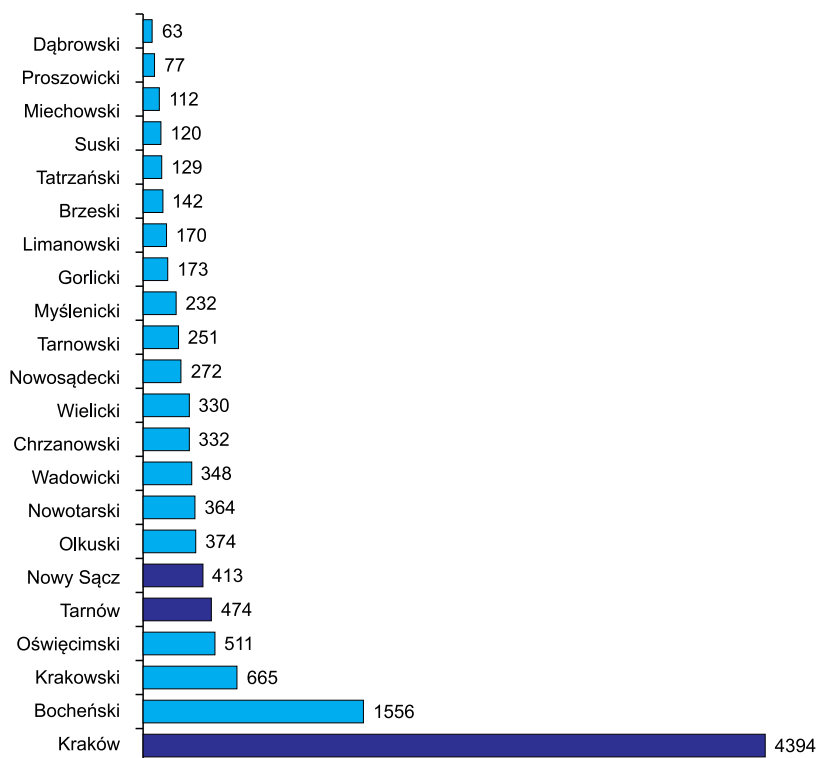
Tabela 2

Podmioty pośrednictwa finansowego według liczby osób zatrudnionych w 2010 r.

Liczba osób zatrudnionych (wartości bezwzględne)	Liczba podmiotów na koniec 2010 r.
0-9	9 977
10-49	86
50-249	18
250-999	2
1000 i więcej	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych US w Krakowie.

Największa liczba tych podmiotów zlokalizowana jest na terenie Krakowa (4394) podmiotów oraz w powiatach ościennych w bliskiej odległości (np. bocheńskim). Powiat bocheński miał 1556 podmiotów, krakowski ziemski 665, a oświęcimski 511. Pozostałe – miasta na prawach powiatu (Tarnów i Nowy Sącz), znalazły się odpowiednio

Ryc. 10. Ranking powiatów ze względu na liczbę podmiotów pośrednictwa finansowego w 2010 r. (w liczbach bezwzględnych)

na pozycjach 5. i 6. z liczbą podmiotów odpowiednio 474 i 413. Kolejność powiatów ze względu na liczbę podmiotów pośrednictwa finansowego prezentuje ryc. 10.

Zakończenie

Podmioty pośrednictwa finansowego są ważnym czynnikiem rozwoju każdego regionu. Ich znaczenie dla rozwoju przedsiębiorstw w najbliższych latach będzie się zwiększać w wyniku prawdopodobnych zmian w finansowaniu polityki strukturalnej Unii Europejskiej. Najbliższa perspektywa finansowa Unii Europejskiej na lata 2014-2020 prawdopodobnie odwróci dotychczasowy mechanizm finansowania projektów, z mechanizmu dotacyjnego (bezzwrotne dotacje) na mechanizm finansowania zwrotnego. Z tego punktu widzenia działalność funduszy pożyczkowych, poręczeniowych oraz banków spółdzielczych będzie miała kluczowe znaczenie dla możliwości absorpcji środków europejskich przez mikro- i małe przedsiębiorstwa w regionie.

Analiza poziomu i struktury pośrednictwa finansowego w woj. małopolskim pozwala na sformułowanie kilku wniosków:

- Liczba podmiotów pośrednictwa finansowego na terenie województwa rosła od przystąpienia Polski do Unii Europejskiej.
- Udział podmiotów pośrednictwa finansowego w woj. małopolskim kształtował się na przeciętnym poziomie 7,4% w ogólnej liczbie tych podmiotów w Polsce.
- Tempo wzrostu liczby podmiotów pośrednictwa finansowego w woj. małopolskim było wyższe, niż w całym kraju.
- Większość podmiotów pośrednictwa finansowego w woj. małopolskim to osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (90,68%). Drugą co do wielkości grupę stanowiły spółki handlowe (4,59%).
- Podmioty pośrednictwa finansowego na terenie woj. małopolskiego to w większości małe podmioty, od 0-9 osób (9977 podmiotów). Tylko jedna instytucja pośrednictwa finansowego zatrudniała więcej niż 1000 osób.
- Najwięcej podmiotów pośrednictwa finansowego działa w Krakowie oraz w powiatach zlokalizowanych w najbliższym sąsiedztwie. Relatywnie dużo tych podmiotów jest także w dwóch pozostałych miastach na prawach powiatu, tj. w Nowym Sączu (413) i w Tarnowie (474).

Literatura

Fundusze Pożyczkowe w Polsce wspierające mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa, Raport nr 12/2009, Polskie Stowarzyszenie Funduszy Pożyczkowych, Szczecin, wrzesień, 2009.
Mechanizmy inżynierii finansowej w podnoszeniu efektywności absorpcji środków UE i ich znaczenie w polityce spójności po 2013 r., Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk, listopad, 2010.

Niklewicz K., 2010, *Koniec dotacji. Euro ma pracować*. „Gazeta Wyborcza”, 19 września.
Raport o stanie funduszy poręczeniowych w Polsce – stan na 31.12.2009, Krajowe Stowarzyszenie Funduszy Poręczeniowych, 2010.
Raport o sytuacji banków w 2010 r., Urząd Komisji Nadzoru Finansowego, Warszawa, 2011.
Raporty o sytuacji banków Urzędu Komisji Nadzoru Finansowego.
Zmiany strukturalne grup podmiotów gospodarki narodowej wpisanych do rejestru REGON w województwie małopolskim, 2010 r. Urząd Statystyczny w Krakowie, Kraków, 2011.